

PUŠKINI AASTAL EESTI AJALOOST VENE KEELES

Marat Gainullin, Valeria Bobõljova.
Estonskaja Puškiniana. Kirjastus INRI,
Tallinn 1999, 300 lk.

**Venemaal pompoosselt tähistatud Puškini kahe-
sajandat sünniaastapäeva jääb meenutama ka üks
Eestis ilmunud raamat – "Eesti Puškiniana".**

See lühike kirjatükk pole mõeldud niivõrd arvustusena, kuivõrd ühe erakordselt huvitava teose tutvustamiseks ajaloo huvilisele eestlasele. Raamat on hästi kujundatud, heal paberil ning varustatud värviliste illustatsioonidega.

Raamat ei jutusta ümber Puškini elu ega analüüsi tema teoseid. Tegu on täiesti iseseisva uurimusega. Tutvume Eesti-, Liivi- ja Kuramaal elanud kirjaniku sõprade, koolikaaslaste ja sugulastega. Nende seas on sõjaväelasi, meremehi, diplomaate, kirjanikke jt.

Selgub, et poeedi abikaasa lähimad sugulased pärinevad siitkandist. Meile pakub teos huvi veel sellepärast, et kõigil neil oli suurem või väiksem osa meie mõõdanikus. Nimetagem näiteks Liphardt, Knorringuid, Stackelberge, Tiesenhauseneid, Fitinghofe, Siverseid, Löwisse. Raamatus on toodud ka mitme olulise perekonna sugupuud. Lisaks nimetatutele räägitakse veel siseminister Benkendorfist, Eestis suvepuhkuse veetnud Puškini vanematest ja öest, tolleaegsetest kultuuritegelastest Vjazemskist, Delwigist, Karamzinist, Küchelbeckerist, Gortšakovist, Wulfist. Tartu kaudu oli poet seotud Žukovskiga, kirjastaja Vojeikovi, Sologubi, Dahli ning oma "igavese vaenlase" Bulgariniga.

Kirjaniku esivanemad olid mitme põlve kaudu seotud Eestiga. Vanim neist oli 1573. aasta Liivi sõja aegne vojevood. Hästi tuntud on 1704. aasta Narva ja 1710. aasta Tallinna ja Pärnu lahingutest osa võtnud kuulus kindral Hannibal.

Kindlasti peaks see hästikirjutatud teos äratama iga eesti ajaloo huvilise uudishimu. Suurt huvi pakuvad illustatsioonid – vanade kunstiteoste reprod, tegelaste portreed jne. Autorid on kasutanud materjale paljudest Tallinna, Tartu, Peterburi, Moskva ja Riia raamatukogudest ning arhiividest. Kasutatud kirjanduse loetelu sisaldab üle 120 nimetuse. Huvipakkuv on ka raamatus käsitletud mõisate kaart. Üksikud "apsud" teose üldist väärtust ei vähenda.

Jevgeni Kaljundi

VIIS AASTAT EESTI POSTIMUUSEUMI TAASTAMISEST

Eesti Postimuuseum loodi Eesti postiametkonna osana 1935. aastal. Esimeseks muuseumi juhatajaks sai Posti Peavalitsuse rahvusvahelise osakonna ametnik Julius Bleyer. Esemid muuseumi jaoks oli koguma hakatud juba varem, 1920. aastate alguses, varsti pärast postiametkonna loomist. Posti Peavalitsuse esimene ülem Hindrek Rikkand pidas väga tähtsaks koguda ja säilitada Eesti postiajaloo ning rahvusliku postisüsteemi tekkimisega seotud esemeid ja dokumente. Muuseumi loomiseni jõuti 1935. aasta kevadel. 5. aprillil 1935 ilmus Riigi Teatajas nr 33 teadaanne selle kohta, et Postivalitsusel on muuseum. Muuseumi asutamispäevaks loetakse sama aasta 20. maid, mil postivalitsuse direktor Gustav Jallajas andis muuseumi loomisest teada kõigile postiasutustele oma ringkirjaga nr 15/1. 20. novembril 1935 määrati Julius Bleyer muuseumi korraldajaks, seda küll põhitöö kõrvalt Postivalitsuse Rahvusvahelises Büroos. Oma ruumid sai Postimuuseum 29. märtsil 1938 Postivalitsuse hoones Tallinnas Kreutzwaldi 10/12 kolmandal korrusel endise abidirektori Paul Etruki ametikorteris. Muuseumi kasutada oli neli tuba kogupinnaga 42 m².

1940. aastaks oli muuseum soetanud märkimisväärse margikogu – Eesti markide kollektsioon ulatus 120 000 ühikuni, Ülemaailmse Postiliidu liikmesriikide margid 258 riigist moodustasid umbes 190 000 ühiku suuruse kogu. Peale markide kuulus muuseumi varade hulka margikavandeid, mida enne Postimuuseumi loomist oli säilitatud Kunstimuuseumis, samuti postitempleid, postiasutuste silte, postkaste, dokumente, mitmesuguseid muid postitegevusega seotud esemeid tsaarivõimu ajast. Fotokogusse kuulus üle kolme tuhande foto ja negatiivi. Postimuuseumi kogudes oli ka elekterside valdkonda kuuluvaid eksponaate, üks nendest näiteks Jaan Poska kasutada olnud telefoniaparaat Tartu rahu sõlmimise perioodist.

1940. aastal nimetati Postimuuseum nõukogulikult ümber Sidemuuseumiks. Varad jäid esialgu puutumata. Varsti järgnenud Saksa okupatsioon ei muutnud muuseumi töös esialgu midagi, kuid 1942. aasta oktoobris tuli Kreutzwaldi tänava ruumidest välja kolida, kuna need läksid Saksa side teenistuse käsutusse. Muuseum leidis uue varju-

paiga Ajaloomuuseumis Kohtu tänaval, kus Postimuuseum sai kasutada kolme ruumi. 1944. aasta märtsirünnak sundis Postimuuseumi minema sõjapakku Järlepa mõisa, kuhu evakueeriti teistegi kultuuriasutuste varasid. 22. oktoobril 1944 toodi muuseumi varad tagasi Ajaloomuuseumi hoonesse, muuseumi nimetuseks jäi Sidemuuseum.

1945. aasta suvel tuli Tallinna Leningradi A. S. Popovi nimelise Side Keskmuuseumi direktor, algas diskussioon muuseumi otstarbekuse üle. Esialgu jäi Sidemuuseum püsima hilisema ENSV TA Ajaloomuuseumi haldusalas, kuid juba 15. jaanuarist 1947 muuseum suleti TA presiidiumi otsusega ja muuseumi juhataja ametikoht kaotati. 17. jaanuaril 1947 anti varad, arvult üle 310 000 üksuse, üle Ajaloomuuseumile.

Pärast Sidemuuseumi likvideerimist hakkas Leningradi A. S. Popovi nimeline Side Keskmuuseum nõudma varade üleandmist. Otsuse varade üleandmiseks tegi ENSV Teaduste Akadeemia 1951. aastal. Kogud anti üle täpse inventuurita kastide ja pakkide kaupa. Varad, mida keskmuuseum ei soovinud, jagati Ajaloomuuseumi, Teaduste Akadeemia Raamatukogu ja ENSV Oktoobrirevolutsiooni Riikliku Keskarhiivi vahel.

J. Bleyer püüdis varade tagastamise üle korduvalt asuda läbirääkimistesse küll Leningradi muuseumiga, küll NSVL Sideministeeriumiga, kuid enamasti tulutult. 1978. aastal anti Leningradi Keskmuuseumist ENSV Sideministeeriumile üle mittetäielik komplekt Eesti Vabariigi postmarke. Pärast ENSV Sideministeeriumi likvideerimist anti need hoiule Eesti Postmarki, kus neid hoiti Postimuuseumi taastamiseni.

Postimuuseumi rajajat ja korraldajat Julius Bleyerit võib pidada ka üheks esimeseks postiajaloo uurijaks Eestis. Uurimistööd oli ta alustanud juba 1931. aastal.

J. Bleyeril kujunes hea koostöö Tallinna Linnaarhiivi ja selle toonase juhataja Paul Johanseniga. Tallinna Linnaarhiivis on moodustatud Julius Bleyeri isikufond, kus on sidealane raamatukogu, sedelkataloog, dokumendi- ja fotokogu, käsikiri "Eesti esimene Sidemuuseum ja selle areng" kahe köites jne. Fondi on koondatud Bleyeri nn Postimuuseumi järgse perioodi materjal, mil ta püüdis tagajärjetult saavutada Sidemuuseumi taastamist ja oli samal ajal Tallinna Linnaarhiivi juures ühiskondlikel alustel tegutsenud ajaloo huviliste ringi aktiivne liige.

Uurimistöö viis J. Bleyeri sidemeteni Rootsi postiajaloo uurijate Teodor Holmi ning Paul Heurgreniga. Bleyer viibis kaks korda Rootsis, kus stažeeris Rootsi Postimuuseumis ning sai seal tegeliku muuseumialase väljaõppe. Samuti külastas ta Rootsi Riigiarhiivi Eesti-teemalise postialase ainese leidmiseks.

Bleyeri esimene artikkel "Postgeschichte von Estland. Versuch einer kurzgefassten Darstellung" ilmus ajakirja Estonia veergudel 1935–36. Julius Bleyer koostas ja toimetas Postivalitsuse väljaandena ilmunud kogumikku "Eesti-Rootsi Posti juubeli album 1635–1936". Selle töö eest pälvis ta riikliku tunnustuse nii Eestis kui ka Rootsis – Rootsi valitsus andis talle Kuningliku Vasaordu *Riddare av Kungl. Vasaordu* I klassi rüütliristi 1938. aastal, samal aastal autasustas Eesti Vabariigi Riigihoidja teda Valgetähe teenetemärgi I klassi medaliga. Kokku on Bleyer kirjutanud enam kui 20 mahukat ja ligi 200 lühemat artiklit postiteenistuse ja postiajaloo alalt, need on ilmunud nii Eestis kui ka välismaal.

Julius Bleyer jäi tulihingeliseks postimuuseumi eest võitlejaks kuni oma surmani 1980. aastal.

1994. aastal otsustas RE Eesti Post jätkata sõjaelseid traditsioone ka muuseumi osas ning 30. septembril kirjutas Eesti Posti peadirektor Tarmo-Jaan Tõeleid alla käskkirjale nr 109. Selle käskkirjaga moodustati Tartu Postkontori struktuuris uus allüksus – Postimuuseum – ühe koosseisulise ametikohaga.

Kuna sõjaeelne muuseum oli hävitatud ja varad laiali pillutatud, tuli muuseumil alustada tühjalt kohalt. Muuseumi esimeseks asukohaks sai väike ruum kolmandal korrusel vanas Tartu Postkontori hoones Rüütli tänaval. 14. augustil 1995 kolis muuseum koos Tartu Postkontoriga uude hoonesse, kus muuseumi kasutada on maja neljas korrus. Muuseumil on kaks hoidlat, kolm tööruumi, raamatukogu – praegu ainus muuseumi külastajatele avatud osa – ja nõupidamisruum.

Tänaseks töötab muuseumis neli koosseisulist töötajat, muuseumi sisulist tööd aitab nõuandva organina juhtida korraldustoimikond eesotsas Eesti Posti nõuniku hr Kirisega.

Muuseumil on välja kujunenud oma kollektsioonide süsteem ning osa muuseumi varadest ei mahu enam muuseumi praegustesse ruumidesse ning on hoiul teistes postiasutustes.

■ Hetkeseisuga on muuseumi kogudes arvel:

- 5632 templit ja pitsatit;**
- 300 mitmesugust eset;**
- 1924 raamatut;**
- 8280 ajakirja;**
- 596 trükist Elmar Ojaste isikufondis;**
- 411 säilitusühikut arhiivimaterjale;**
- 6070 fotot ja negatiivi;**
- 62 992 välisriikide postmarki, margiplokki ja -vihikut;**
- 8528 ühikut Eesti postmarke.**

Sellele lisanduvad 1999. aasta jooksul kogutud varad, raamatudubletid ja abifondi materjalid.

Muuseumil on kujunenud hea koostöö kõigi Eesti Posti allettevõtetega, võetakse osa Eesti Muuseumiühingu tööst, muuseumi töötajad on rahvusvahelise muuseumiühingu ICOM liikmed. Osaletakse ka suurematel filateeliaorganisatsioonide üritustel, näiteks väljapanekutega Rahvusvahelise Eesti Filateliste Seltsi (REFS) "Estonia" kokkutulekutel ja ka rahvusvahelistel filateelianäitustel "Mare Balticum" Mariehamnis ja Kalmaris.

Postimuuseumi töötajad on käinud tutvumas Soome ja Rootsi postimuuseumide tööga. Soome muuseumist käidi 1997. aastal Tartus vastukülaskäigul. 1997. aasta detsembris õnnestus Postimuuseumi töötajail külastada St. Peterburgi A. S. Popovi nimelist Side Keskmuuseumi eesmärgiga leida kunagise Postimuuseumi varasid, kuid kõiki kollektsioone näha ei õnnestunud. Kuna 1952. aastal viidi Postimuuseumi varad Leningradi ilma täpsete nimekirjadeta ja anti üle kastide kaupa, on varasid väga raske esemeliselt identifitseerida. Peterburis sai vaadata arhiivkogu ning fotokogu, kuid seal nähtud Eesti-teemaliste materjalide kohta ei saa kindlalt väita, et need on endise Postimuuseumi varad, kuna võivad olla laekunud ka hiljem. Ühelgi nähtud museaalil polnud alles omaaegset Postimuuseumi tähistust. Ka ei soostunud Peterburi muuseumi personal näitama esemete vastuvõtudokumente, väites, et nende muuseumis neid enne 1972. aastat ei koostatudki. Niisugust väidet on väga raske uskuda. Ainsana oli identifitseeritav Eesti postmarkide kogu aastatest 1918–40, millest olid järele küll ainult riismed, sest mõni mark oli kogus üksikmargina, mõnest margist aga oli alles mitu poognat, mõnest tükeldatud poogna riismed. Mõnel margil oli näha Postimuuseumi märgistus. Käesoleval aastal loodame külastada Peterburi Sidemuuseumi uuesti ning näha ka esemekogu, mis eelmisel korral nägemata jäi.

1997. aastal loodi Postimuuseumi Sõprade Selts, millest kujuneb muuseumile loodetavasti aktiivne tugigrupp suuremates ettevõtmistes.

Viie aasta jooksul on muuseum korraldanud kaksikümend seitse näitust peamiselt Tartu Postkontori või teiste postiasutuste ruumides, aga ka Tartu Ülikooli raamatukogus, TA ja Rahvusraamatukogus, Narva Linnamuuseumis ja Hiiumaa Muuseumis. Kahe viimase aasta näitused on kujundatud valdavalt rändnäitustena.

Iga-aastane Postimuuseumi päeva korraldamine on kujunenud traditsiooniks, iga kord on kujundatud ka eriümbrik seda päeva tähistama.

Muuseumi töötajad on teinud kaastööd infolehele Postisarv, ajalehtedele Hiiu Kogu, Elva Filatelist, ajakirjale Filatelisten jne. Muuseumis on koostatud publikatsioonid ja kogumikke, sealhulgas "Raamatuhoiu ABC. Käsiraamat raamatukogude ja arhiivide töötajatele" (K. Kõnsa), "Õhu mikrobioloogiline seire muuseumides ja raamatukogudes" (K. Kõnsa), "Säilitamine muuseumis – teoreetilised alused" (K. Kõnsa), "Arhiivide säilitamine" (K. Kõnsa), "Veekahjustustega fotomaterjalide töötlemine" (K. Kõnsa), "Eesti Post 80" (A. Kõng).

Muuseumil puudub siiani koht püsiekspositsiooniks, mida aga edukalt tegutseval muuseumil on tingimata vaja. Postimuuseum ootab lubatud pinda endises Postimajas, nüüd juba Spordimuuseumi katuse all. Ent kui kaua veel?

Aive Kõng

Postimuuseumi juhataja